

en onbegrijpelijke zorgeloosheid, waarmee sommige ouders hun kinderen naar Indië kunnen laten trekken. Men ziet er dan wel tegen op als een zoon of dochter naar Indië wil of moet; men is vol zorg omdat men nooit veel goeds van die landen hoorde, en wel meer nog omdat men zich van het leven daar geen rechte voorstelling kan maken en men zijn kinderen in den volsten zin aan een onbekende toekomst moet overgeven; en bij het vertrek geeft men hun dan tenslotte ook wel vele goede en ernstige woorden mee; maar... het zijn randgevingen, waarvan men zelf de zwakke zijde wel voelt, ze moesten algemeen blijven; ze konden maar zoo weinig concreet zijn; de kinderen zullen er misschien maar weinig aan hebben.

Maar o! waarom dan toch niet meer gedaan dan dit alleen? Waarom toch denken vele ouders er niet aan, hun kinderen een doopattest mee te geven, of hun Kerkeraad te vragen dat op te willen zenden naar Indië? Waarom schrijven ze niet naar den Kerkeraad of predikant van de plaats waar hun kinderen komen, om catechisatie voor hun kinderen te vragen; om een en ander mee te deelen van hun kind en van hun gezin en gezinsleven? In den handel en bij de Marine en in de cultuurs heb ik telkens weer gereformeerde doopleden aangetroffen, van wien we nooit iets gehoord hadden; die dikwijls geen attestatie bij zich hadden; en die soms zelfs van de Kerk in Indië nog nooit te voren iets vernomen hadden.

En ook de Kerken in Holland hadden hen blijkbaar niet ingelicht, of soms loutere voorlichting gegeven. Jaren aanen is er van de Indische Kerken op allerlei wijze een sterke roep uitgegaan tot de Kerken in Holland, om toch van ieder die naar Indië vertrekt kennis te geven aan den betrokken Kerkeraad in Indië, of aan den Kerkeraad in Batavia, als de vertrekkende nog niet weet waar hij in Indië zal terecht komen. Vergis ik mij niet, zoo is dit punt ook op de Synode zelfs eens ter sprake geweest. De laatste jaren werd een advertentie vanwege de Classis-Batavia in het Jaarboek onzer Kerken geplaatst met hetzelfde verzoek. Pas geleden nog zond de Kerk van Medan opnieuw een noodkreet over deze materie naar de Hollandsche bladen. En toch... nog altijd wordt nog slechts door enkele weinige Kerken voldaan aan het verzoek der Indische Kerken, om steeds van iedere vertrekkende afzonderlijk kennis te geven aan de Kerken in Indië; zoo mogelijk met datum en boot van vertrek, opdat de Kerken in de gelegenheid zijn de nieuwuitkomenden aanspreek te begroeten en in te leiden in den kerkelijken kring; met raad en daad bij te staan in het vreemde land; en bovenal op te wekken tot ernstig kerkelijk meeleven en te waarschuwen voor de specifiek Indische gevaren.

Men onderschat blijkbaar de betekenis hiervan. In een vorig artikel heb ik er reeds op gewezen, dat meerdere (en onder hen zijn er, van wien men het in Holland niet zou verwachten hebben) al ontzettend in Indië aankomen, maar toch nog zeer gevoelig om, eenmaal van boord, het roer weer om te gooien. In het begin van hun verblijf in Indië zijn dezen dikwijls nog het meest toegankelijk voor de hemocienissen en zorgen der Kerk. Ze hebben iets van het groote wereldleven meegemaakt, maar zijn er meestal nog niet geheel door gevangen; de invloeden van thuis verken nog te sterk na. Ze staan voor het eerst alleen in een nieuw en vreemd land, want de bootkennissen zijn uit elkaar geslagen; ieder gaat direct zijn eigen weg. Ze hebben behoefte aan steun, aan hulp, aan vriendelijkheid, aan eenige liefde; juist gedurende die eerste dagen van hun verblijf in Indië.

Beslissend voor vele volgende jaren zijn dikwijls de eerste maanden van het verblijf in Indië. Is men dan geheel aan zichzelf overgelaten of uitsluitend aangewezen op nieuwe kennissen: de collega's van zijn kantoor of fabriek, dan is het schier zegel, dat men als vanzelf terecht komt in kringen waarin men als Christen niet thuis hoort; in een sfeer, die het stempel van het ongelooft draagt; en men staat van meet af alleen in een brand van strijd en verzoeking; men voelt zich eenzaam en verlaten dan ooit te voren; men voelt het genot van ouders, vrienden en oude kennissen, van de Kerk en de gansche dragende gemeenschap.

Laat toch de Kerken in Holland bericht geven van alle Gereformeerden, die naar Indië vertrekken, opdat de Kerken in Indië in staat zijn haar roeping te vervullen jegens velen, die het juist in het begin zoo moeilijk hebben. Later... is het dikwijls te laat; en onherstelbare schade is dan menigmaal reeds toegebracht aan lichaam en geest.

A. R.

PERSSCHOUW.

De vlucht uit het concrete.

In de „Nieuwe Rotd. Ct.” wordt geschreven over het reorganisatie-rapport, dat in de Herv. Kerk op behandeling wacht. Gehandeld wordt daarbij ook over de positie der orthodoxie in de Herv. Kerk. O.m. lezen we dit:

Indertijd blijft het raadselachtig, hoe bescheiden en scherpsinnige mannen als de leiders van de orthodoxie toch zijn, zoo koppig kunnen vasthouden aan een illusie. De georganiseerde kerk kan slechts als lucht-kasteel dienst doen; zoodra men haar handtastelijk aanvat, vervliegt zij in nevelen. Tegen concrete voorbeelden is deze lichte burch van gedachten niet bestand.

Hoe moeten die „kerkelijke vergaderingen” naar „kerkelijk oordeel” uitspreken? vraagt de Van Wijhe. Betoekent dit, dat in de classis Amsterdam de vrijzinnige ds Dorgelo uit Noorden veroordeeld moet worden door Amsterdamsche oordelingen? En wanneer ds Dor-

gelo in hooger beroep gaat bij de Provinciale Synode van Noord-Holland, en deze stelt ds Dorgelo in 't gelijk en handhaaft hem, heeft dan „de Kerk gesproken”? Moeten de confessionele predikanten in de classis Leiden hun vrijzinnige collega's beschuldigen en moeten dezen, zich wendende tot het Prov. Kerkbestuur van Zuid-Holland, door de Gravemeyer's en Van Grieken's „met teksten en met lichte drak van stem worden weggeblazen”? En als ze zich dan beroepen op de synode, die hen met 10 tegen 9 stemmen handhaaft, heeft dan „de Kerk gesproken”?

Het is jammer, dat dr Kromsigt in zijn repliek op ds Van Wijhe dergelijke praktische vragen onbeantwoord laat. Want ten slotte moet men toch weten, hoe een nieuw instrument zal werken. Het kan theoretisch nog zoo vernuftig bedacht zijn en op nog zulke principiële grondslagen rusten, wanneer het praktisch onbruikbaar is, heeft men al zijn moeite en tijd vruchteloos besteed.

En niet louter de vrijzinnigheid, maar ook de orthodoxie in haar verschillende schakeeringen heeft recht, vooruit te weten, hoe men de kostbare en zwaar te hantieren machinerie der „schriftuurlijk” „herstelde” kerk zal gebruiken. Het is te hopen, dat bij de behandeling van het reorganisatie-rapport de voorstanders zich nu eens niet zullen onttrekken aan een mannelijke confrontatie met de nuchtere werkelijkheid. Door kinderlijke illusie wordt de kerk niet gered.

De beide laatste zinnen zijn mij, al staam ze in de „N. R. Ct.”, uit het hart gegrepen. Zij mogen in de ziel gaan branden van heel de orthodoxie. Niet, dat het vrijzinnige leven aan de confrontatie met de werkelijkheid geen behoefte heeft. O neen, daar is het ook niet beter. Maar de orthodoxie heeft altijd zoo zwart woorden gesproken; haar woord verplicht en verbindt daarom te meer.

Aan alle politici, Kamer-leden, polemisten zij de vraag voorgelegd: wat ze te zeggen hebben en te doen in de werkelijkheid. Ze hebben hun leus. Zeg hun: goed! En dan? En dan? En dan?

Dat moet men toch kunnen verdragen?

Sierleven, sabbathleven, werklevens.

De D. Hogenbirk schrijft in „Charloishe K.b.”:

In een van zijn leuke boekjes vol levenswijsheid vertelt „Batavus” van zekeren Goos-néf, die placht te zeggen: „Zingen mag ik erg gern heuren, als 't stichtelijk giet”. Maar de man hield er een naar begrip van „stichtelijk zingen” op na; hij zong altijd „op de noten”. Wanneer een ander zijn hart eens mocht ophalen aan het „Geloofd zij God met diepst ontzag”, dan zong Goos-néf: „at, ut, re, mi, ut, mi, fa, sol”. Zoo had hij het van jongst geleerd, zei-die, toen ze de psalmen op „stemmen” zongen.

Deze vreemde schutter heeft ook te Horstweg familie, wel geen volle broers, maar neven en achterneven. Vooral de leden van „de wandelstokkenclub” behoeven er toe.

Ze zingen wel de woorden, maar meestal „op stemmen”, omdat ze die oude wijzen zoo afgezaagd vinden.

Menschen, menschen, wat zijn die lui akelig critiseerderig. Hun stichting hangt aan een zijden draadje. Als de orgel en misgroep op het klavier doet of de gemeente wat valsch zingt, wordt dat draadje doorgesnipt. Dan komt er groote stilte in hun mond ten tijde des gezangs, maar in hun hart begint het te stormen. De meester, die hun overste is, heeft dikwijls geen zier aan de proef, omdat uit den schat zijner volgeschreven cahiers telkens Huyzen's uitspraak den tekst opzij schuift: „De toonen luyden dwars dooreen als gevogelte van verscheidens becken”. En onvermoed ondersijst hij de jeugd aangaande het onderscheid tusschen „sierleven” en „werklevens”, bewerende, dat het zingen tot het „sierleven” behoort.

Maar Teun maakt een andere onderscheiding: werklevens en Sabbathleven.

Zijn zingen is Sabbathwerk.

Als hij zingt moet zijn hart naar boven, en hoe hij daar komt, deert hem niet. De wonderlijkste sprongen op de notenbalk dienen hem. Hij is nog verder gevorderd dan „de zoe godzalige landman”, van wien Vader Brakel op deftige wijze verhaalt, dat hij placht te zeggen: „Als ik eenzaam op mijn land ben, dan kan ik alle psalmen zingen, van welke ik de wijzen toch niet ken”. Teun kan alle psalmen in de kerk zingen zonder één noot te kennen. Hij zingt, als 't moet, zijn eigen wps. Hij weet nu eenmaal niet beter, of het behoort bij zijn Sabbathleven, dat zijn hart en zijn vleesch uitroepen tot den levenden God. En dan zingt alles aan hem, dan wordt hij gezongen.

„Ik zing er den duivel uit, meester.”

„Ja, Teun, dat kan wel, maar je zingt hem er bij een ander in, dat is niet christelijk.”

De dominee wist wel, wat hij van deze dingen denken moest. Zijn indruk was, dat de leden van „de wandelstokkenclub” meer zweren bij den tempel dan bij Hem, die daarin woont. Hierbij bracht hij allerlei beschouwingen over het verband en het verschil tusschen religie en kunst te pas, prachtbeschouwingen, waarin ook voorkwam, dat de schoonste der menschenkinderen in een stal gekoren en aan een kruis gestorven is. Maar veel daarover sprekende deed hij niet, omdat naar zijn overtuiging de lieden, die „op stemmen” zongen, er al meer van meenden te weten, dan tot bevordering van den welstand hunner zielen noodig was. En Teun — oeh, wat zou een arme, vrome oppermat met zulke beschouwingen doen.

Het is een voorrecht, meester, als een mensch op leeftijd komt, en nog goede longen hebben mag.”

Als de meester Teun dat hoorde zeggen, moest hij evenlief lachen.

„Voor Zijn troon en hier beneden”, zei de psalmist, „nou je kan d'r op rekenen, meester, dat de engelen ook niet zoo'n beetje uithalen; het zal in den hemel iederen dag, werkdag en Zondag zijn gelijk, en we zullen d'r niet moet van worden, ik denk wel eens, dat ik boven alle verlossen

uitzingen zal, en voor de engelen ga ik vast niet op zij.”

Het gebeurde soms, dat de meester Teun be-schijde, denkende: „Zijn zingen gaat hooger dan het mijne”.

Niet alleen om „Uw huis”, maar ook om „Uw tempelzangen” was de arme oppermat altijd weer blij, dat het Zondag was. Ze waren voor hem „liedelijk en vol heilgenot”. En dit is meer, nadat zijn vrouw thuis dat gebied verboden had.

Teun was alleen maar wat critiseerderig, als zijn hart niet kon „uitroepen”.

Een vreesselijk ding, als de wandelstokkenclub Teun niet meer begrepen kan. Een Teun van de KERK is tenslotte meer dan tien dandy's van een CLUB.

De minste in de kerk is meer dan de meeste in de club.

En het is toch zoo jammer van de club, want ze hebben daar toch in veel opzichten gelijk.

Alles; maar; in het gróóte ongelijk: ze doorzien Teun niet, al pretendeeren ze het wel. Ze spelen vaak Davids luit in Michals hand; maar ze hoort daar niet, zoolang Michal niet bekeerd is tot Davids hart en tot het gemeene volksken, waar de stroom der genade doorheen gaat.

De akker is de wereld, niet de kerk.

Dr K. Dijk plantst in „Haagsche Geref. Kb.” een ingezonden stuk van een Ned. Hervormden schrijver, die zich aldus had uitgelaten:

„Ethisch” schijnt in Uw oog wel iets verschrikkelijks, wat wel verwonderen moet, waar niemand minder dan één der uwen, en waarlijk niet de eerste de beste, n.l. Prof. Ravinck, het epitheton „ethisch” een eerbetitel vond en dan ook van ethische gereformeerde of gereformeerde ethisch sprak, om van Prof. Gunning maar te zwijgen.

Beluisteren we de ethiek ook niet in het O. T., b.v.: „Wees heilig, want ik ben heilig”? of in het N. T.: „Wees dan gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de Hemelen volmaakt is”?

Uw boven aangehaalde woorden lezende, kwam me Aase, Brands moeder (Ihsen) voor den geest, waar ze zegt: „God is zoo hard niet als mijn zoon!”

Als U in de Herv. Kerk een bedissende stem had, zou U die ethischen zeker tot heengaan dwingen, meenend, dat U de waarheid bezat, maar Hij, die zeggen kon, dat Hij de Waarheid was, liet in Zijn gelijkenis het onkruid zelfs met de tarwe opgroeien.

Dat is toch wel heel leuk: die sprong van „ethisch” op „ethiek”....

Dr K. Dijk antwoordt o.m. dit:

Wanneer iemand de Kerk en de wereld zonder meer met elkaar vereenzelvigt, gelijk de heer K. doet, die de woorden uit Mattheus 13:38: en de akker (waarop tarwe en onkruid is gezaaid) is de wereld, aldus leest: en de akker is de kerk, is elk verder spreken te voren onvruchtbaar.

Wel wil ik hem zeggen, dat in onze kerken voor de ethischen geen plaats zou zijn, en zij zich in onze Belydeniskerk ook niet zouden thuis gevoelen; daarvoor wijken zij te ver van de gereformeerde Confessie af en daarvoor is hun opvatting te zeer anti-gereformeerd. Dit heeft niets te maken met de waarde van de ethiek, want die wordt door de gereformeerden evenzeer erkend als door de ethischen. En wat de opmerking over Prof. Ravinck betreft, de opponent heeft zeker niet gelezen het geschrift van dezen eminenten verdediger der Gereformeerde waarheid over De theologie van D. Chantepie de la Saussaye, en de critiek, die deze in zijn Gereformeerde Dogmatiek op de ethische richting oefent; anders zou hij zich aan zulk een oordeel niet wagen. Maar ik tenslotte den heer K. aanraden eens te lezen de beide brochures van Ds v. d. Brink, De ethischen en de Heilige Schrift, en De ethischen en de Christus, en het referaat van Ds v. d. Sluis: Onze positie tegenover de Ethische Vereniging. Deze auteur eindigt aldus:

Ten slotte nog de vraag: Wat mag er voor de Herv. Kerk van de ethische vereniging verwacht worden? De ethische vereniging heeft immers ten doel de versterking van den invloed van het ethisch beginsel. Maar de ethischen hebben op kerkelijk gebied geen programma. Het zou moeite kosten, zelfs onder de meest op den voorgrond tredende aanhangers van het ethisch beginsel in dezen tot eenheid te komen. Maar toch onderscheiden zich de ethischen ook wat hunne kerkelijke idealen betreft, van de confessionelen. Men heeft dit verschil dikwijls signaleerd met de woorden: medisch of juridisch. Wie confessioneel is, zoekt kerkherstel langs juridischen, wie ethisch is langs medischen weg. Maar het is misschien beter te zeggen, dat op ethisch standpunt geen kerkherstel gezocht wordt. Waar het op ethisch standpunt op aankomt, is dat het leven Gods, dat in de gemeente is, altoos meer openbaar worde, en dat dit geschiede, hoe dan ook; kerkherstel volgt dan van zelf, maar dan van binnen uit, niet van buiten af. Voor de handhaving der belijdenis is noodig het geestelijk leven der gemeente, waardoor de „leer” tot „leven” wordt en vanzelf de afwijkingen worden uitgedreven. Daartoe moet in de Herv. Kerk het Evangelie op allerlei wijzen tot allen gebracht worden.

Zal het langs dezen ethischen weg ooit tot herstel van de Herv. Kerk komen? Wij gelooven het niet. Het bederft in de Herv. Kerk is daartoe te groot. Een rijk, dat tegen zich zelf verdeeld is, kan niet bestaan, heeft de Heer Jezus gezegd. Herstel is alleen te verwachten als de Herv. Kerk terugkeert in theorie en praktijk naar de belijdenis van den Christus der Schriften, die belijdenis van alle hare ambtsdragers en lidmaten eischt, en met allen breekt, die in leven of leer met die belijdenis in strijd zijn. Als het daartoe komt, zullen wij, gereformeerden, ons van harte verenigen.

Wij, gereformeerden, verwachten van de ethische

vereeniging
dachten van
Prof. Obbink
dat ethisch
zijn, door
grens tussche
delijk, maar
niet. Als w
eens moer
wat is di
rechts-mo
helder. En
eeniging h
ethisch be
dit voor v
nigheid”.

Precies h
Gonkerken

De Dees he
des H. Gees
verhand met
Ged. Word
wanter Kb.”
dr v. Es w
zonden van
plaats gaf it

Is het 3
bewijs? Di
ding is U
zoo bestis
woorden.

On niet
wij voor i
wps is. En
eens zgn.
waarmee
geval voor
ervaring i
af de Sch
raadpleeg
bewijstijn
ontdekken
king, die
cluideer ik
van een v
Woord va
Heb ik
te denken.

Neen, z
kering do
breedvoer
bewijsvoe
neering”.

dat de S
geen bev
worpen w
onmiddell
tredende
direct de
Het is di
waardoor
haven, m
in de Sel
tuurlijk is
de uitsp
ervaring
En boven
T. S. S.
gehoof. H
waarnemi
geloofers
boorte, d
speelt. Z
ring verb

Is dit e
mee goet
als ik in
liniers:

Te blij
zekerheid
punt van
wordt, de
feitelijk o

2e. kon
Geest, de
punt van
zýlg na
ject. De i
middellijk
(en dan
ervaring
waardig,
goc (Jea
Schrift b
ringsbewi

3e. blij
leven gel
op het i
wissele
un van

Nu zu
tegen Ar
Dit n.l.
„omdat”
loofgroe
vervullin
subjectief
danig, ee
hankelijk
wijzen i
worden i
Woord
Gemst die

Ik zou
helling
brengen,
hebt

ja ik vast niet
 ester Teun be-
 hooger dan het
 ook om „Uw
 aan altijd weer
 oor hem „Heft-
 eer, nadat zijn
 id.
 rlerig, als zijn
 okkencub Teun
 van de KERK
 en CLUB.
 de meeste in

de club, want
 en gelijk.
 doorzien Teun
 len vaak Davids
 ar niet, zoolang
 ert en tot het
 genade doorheen

id, niet de kerk.
 „Kb.” een inge-
 schrijver, die zich

lets verschrikke-
 er niemand min-
 iet de eerste de
 n „ethisch” een
 ch gereformeerd
 n Prof. Gunning

t in het O. T.,
 lig?” of in het
 aakt, gelijk uw

lezende, kwam
 oor den geest,
 als mijn zoon”
 sende stem had,
 agaan dwingen,
 „maar Hij, die
 as, liet in Zijn
 arwe opgroeien,
 g van „ethisch”

wereld zonder
 ik de heer K.
 13:38; en de
 gezaaid is de
 is de kerk,
 rechtbaar.

de kerken voor
 en zij zich in
 luis gevoelen.
 gereformeerde
 pyatting te zeer
 maken met de
 woord door de
 door de ethi-
 prof. Ravinek
 het gelezen het
 ediger der Gere-
 logie van D.
 en de critiek,
 gmatiek op de
 ay zich aan zelf
 lotte den heer
 brochures van
 Heilige Schrift,
 het referaat van
 over de Ethische
 dus:

ag er voor de
 niging verwacht
 eeft immers ten
 an het ethisch be-
 kerkelijk gebied
 n, zelfs onder de
 thangers van het
 komen. Maar toch
 wat hunne kerke-
 neelen. Men heeft
 de woorden: me-
 l is, zoekt kerk
 h is langs medi-
 beter te zeggen,
 khorstel gezocht
 nt op aankomst,
 neente is, altoos
 chiedo, hoe dan
 „maar dan van
 de handhaving
 ik leven der ge-
 even” wordt en
 doren. Daarvoor
 op allerlei wijze

oort tot herstel
 looven het niet.
 oe te groot. Een
 kan niet bestaan,
 is alleen te ver-
 t in theorie en
 en Christus der
 re ambtsdragers
 ekt, die in leven
 in. Als het daar-
 a, ons van harte

van de ethische

vereeniging geen herstel der Herv. Kerk, maar wij
 dachten van haar gevaar voor die kerk. Waarom?
 Prof. Obbink en Prof. Slotemaker de Bruyne zeggen,
 dat ethisch, confessioneel en vrijzinnig drie gebieden
 zijn, door twee grenzen van elkaar gescheiden. De
 grens tusschen gereformeerd en ethisch zien wij dui-
 delijk, maar de grens tusschen ethisch en vrijzinnig
 niet. Als wij een oogenblik de bekende onderscheiding
 eens mogen maken tusschen rechts- en links-ethischen,
 wat is dan het principieel verschil tusschen een
 rechts-moderne en een links-ethische? Het is ons niet
 helder. En nu vreezen wij, dat, als de ethische ver-
 eeniging haar doel bereikt, en de invloed van het
 ethisch beginsel in de Herv. Kerk versterkt wordt,
 dit voor velen de overgang zal zijn tot de vrijzin-
 nigheid”.

Precies hetzelfde geldt van vele personen in de groep-
 gelkerken.

Over het getuigenis des H. Geestes.

De Dee heeft onlangs gereferoord over het „getuigenis
 des H. Geestes” (het Testimonium Spiritus Sancti in
 verband met onze aanvaarding van de H. Schrift als
 God. Woord. Hierop heeft dr. W. A. v. Es in „Leeu-
 warder Kb.” eenige critiek geleverd. De meening van
 dr. v. Es wordt wel duidelijk uit onderstaand inge-
 zonden van dr. S. P. Dee, waaraan dr. v. Es een
 plaats gaf in „Leeuwarder Kb.”:

Is het Testimonium Spiritus Sancti een ervarings-
 bewijs? Dat is de kwestie, die tusschen ons in ge-
 ding is. U meent die vraag bevestigend, ik meen zo
 zoo bevestigend mogelijk ontkennend te moeten beant-
 woorden.

Om niet langs elkaar heen te redeneeren, dienen
 wij voor alles vast te stellen, wat een ervaringsbe-
 wijs is. En mij dunkt, daar zullen wij het wel over
 eens zijn. Het is volgens Uw eigen omschrijving,
 waarmee ik geheel accoord ga, een bewijs, in dit
 geval voor de goddelijkheid der Schrift, dat aan de
 ervaring is ontleend. M.a.w.: ik sta voor de vraag,
 of de Schrift al of niet het Woord van God is; ik
 raadpleeg mijn ervaring, die ik daartoe voor mijn
 bewustzijn objectieve; zij pleit er voor, gezien de
 ontlekende, voortvloeiende en vernieuwende wer-
 king, die van de Schrift op mij uitgaat; en dus con-
 cludeer ik uit haar (alle bewijs draagt het karakter
 van een syllogisme), dat de Schrift metterdaad het
 Woord van God is.

Heb ik mij nu zoo de werking van het T. S. S.
 te denken?

Nee, zoo juist niet, want Calvin stelt de verze-
 kering door het T. S. S., zooals ik in mijn referaat
 breedvoerig toegelicht heb, vierkant tegenover alle
 bewijsvoering! „Zij is voortreffelijker dan alle re-
 denning” (I. 7, 4). „Dit blijft derhalve vaststaan,
 dat de Schrift in zichzelf geloofwaardig is en aan
 geen bewijsvoering en redeneering mag onder-
 worpen worden” (I. 7, 5). Het T. S. S. draagt een
 onmiddellijk, religieus karakter. Zonder tusschen-
 tredende redeneering of bewijsvoering doet het mij
 direct de Schrift als het Woord van God erkennen.
 Het is die werking van den H. Geest op mijn wil,
 waardoor ik, boven alle menschelijk oordeel uitge-
 heven, met onwankelbare zekerheid in Gods wil, en
 in de Schrift als openbaring van dien wil, rust. Na-
 tuurlijk is dit laatste ervaring. En daarop doelen al
 de uitspraken, die U uit Calvin aanhaalt. Maar
 ervaring is nog iets anders dan ervaringsbewijs.
 En bovendien, strikt genomen is deze ervaring het
 T. S. S. zelf al niet meer, maar zijn resultaat: ons
 geloof. Het T. S. S. zelf onttrekt zich aan onze
 waarneming. Het gaat aan het geloof en aan alle
 geloofservaring vooraf. Het is een met de wederge-
 boorte, die in de verborgen zieledeelen zich af-
 speelt. Zooals de wedergeboorte zich tot de beke-
 ring verhoudt, zoo het T. S. S. tot het geloof.

Is dit een zuiver theoretische aangelegenheid, waar-
 mee geenerlei belang is gemoeid? Allermint, zoo-
 als ik in mijn referaat meen te hebben aangetoond,
 immers:

1e, blijft zoo alleen het geloof als onmiddellijk
 zekerheid gehandhaafd, terwijl het op het stand-
 punt van het ervaringsbewijs afgeleide zekerheid
 wordt, de conclusie uit een syllogisme, en daarmee
 feitelijk opbouwt geloof te zijn;

2e, komen zoo alleen object en subject, Woord en
 Geest, beide tot hun recht, terwijl op het stand-
 punt van het ervaringsbewijs op het subject een
 zijdig nadruk gelegd wordt ten koste van het ob-
 ject. De subjectieve ervaring is het primaire, het on-
 middellijk-evidente; ik aanvaard de Schrift, omdat
 (en dan heel licht ook: in zoover!) zij met mijn
 ervaring overeenstemt. En het is dan ook merk-
 waardig, dat juist ethische theologen als Doomer-
 gue (Jean Calvin IV, bl. 67) en Crumier (De H.
 Schrift bij Calvin, bl. 140) het T. S. S. als erva-
 ringsbewijs interpreteren;

3e, blijft zoo alleen ook de christen in zijn geloofs-
 leven gebonden aan 't objectieve Woord, terwijl hij
 op het standpunt van het ervaringsbewijs op zijn
 wisselende geestelijke ervaringen wordt aangewezen
 om van zijn heil in Christus vergewist te worden.

Nu zult U tevens begrijpen, wat mijn bezwaar
 tegen Art. 5 van onze Nederl. Geloofsbelijdenis is.
 Dit n.l., dat het den schijn wekt door zijn herhaald
 „omdat” („dewijl”), dat het T. S. S. objectieve ge-
 loofsgrond is naast het getuigenis der kerk en de
 vervulling der profetieën, terwijl het in werkelijkheid
 subjectief werkende geloofsvoorzaak is en als zoo-
 danig een zekerheid werkt, die absoluut is, onaf-
 hankelijk van enig bewijs, ook al kan ze door be-
 wijzen (en daaronder dan ook 't ervaringsbewijs!)
 worden bevestigd. Wij gelooven, dat de Schrift Gods
 Woord is, niet omdat, maar doordat de H.
 Geest dienaangaande in onze harten getuigenis geeft.

Ik zou het zeer op prijs stellen, zoo U deze toe-
 lichting ook onder het oog Uwer lezers wildet
 brengen, nu U mijn stelling in Uw blad besproken
 hebt.

Op dit ingezonden stuk van Dr. Dee antwoordt Dr. v. Es
 dan weer aldus:

Op den inhoud gaan we zelf nog niet uitvoerig
 in. Bepaalde discussie zou alleen dan mogelijk zijn,
 wanneer ook wij met onze losse aantekeningen op dit
 leerstuk gereed zijn, en zoo beschouwing naast be-
 schouwing, staat. We zien ook uit naar de toelichting
 van de stellingen van Dr. Dee in zijn referaat, waarvan
 het verschijnen in druk in het uitzicht werd gesteld.
 Toch zullen we bij onze volgende aantekeningen
 allicht gelegenheid hebben te laten uitkomen, dat wij
 van het schrijven van Dr. Dee wel hebben kennis ge-
 nomen en er ook die aandacht aan hebben geschonken,
 die het verdient.

Nu slechts een enkele opmerking.

Allereerst constateeren we met voldoening dat ook
 Dr. Dee in dit ons toegezonden schrijven, „de werking
 van den H. G.” die hij als het T. S. S. verstaat, —
 zelfs natuurlijk „ervaring” noemt. Dit is reeds
 heel wat gewonnen. Zoo zijn wij al in de sfeer,
 waarin o.i. dit getuigenis gezien en verstaan moet
 worden. Het is nu maar de vraag, wat men onder
 „ervaringsbewijs” verstaat. Of met andere woorden,
 of men met het „getuigenis” van den H. Geest uit-
 sluitend in de „voluntatieve” sfeer, in de sfeer van
 het willen verkeert, of ook van het kennen. Of
 „ervaring” het begrip van „bewustheid” niet in-
 sluit, en men zoo ook van het uitgangspunt van
 Dr. Dee uit niet vanzelf komt tot een aan de ervaring
 ontleend „bewijs”, al was het maar door het nader
 tot het bewustzijn brengen, een zich rekenschap geven
 van wat men zoo, — toch zeker niet onbewust, —
 ervaren heeft.

Voorts zijn er twee opmerkingen die ons ernstig
 doen twifelen of Dr. Dee met zijn zoeken naar de
 juiste opvatting van het T. S. S. wel op den goeden
 weg is.

Allereerst wanneer hij het T. S. S. met de „weder-
 geboorte” vereenzelvigt. Want de „wedergeboorte” is
 iets van den mensch, d.w.z. wanneer men daar-
 mede bedoelt het wedergehooren zijn. En kan
 dus moeilijk als een getuigenis van den H. G.
 worden beschouwd. Tenzij dat men met wederge-
 boorte de wederbaring bedoelt, de kracht, welke
 van den H. G. uitgaat. Maar wij kunnen niet inzien,
 dat men daarmede anders dan juist alleen door een
 „syllogisme” tot een „getuigenis” van den H. G.
 zou kunnen komen, door een „bewijsvoering”, een
 „redeneering”, welke toch volgens Dr. Dee bij het
 T. S. S. is uitgesloten, z.n.: „ik ben wedergeboren”,
 „deze wedergeboorte is van den H. G.”, dus bijv.,
 „de H. G. getuigt daarmee dat de Schrift van
 God is”.

En de andere opmerking betreft de correctie, welke
 Dr. Dee in dit opzicht in Art. 5 onzer Geloofsbelijdenis
 zou willen aanbrengen. Zonder daarmede te zeggen
 dat ook in dit opzicht de artikelen van onze Ge-
 loofsbelijdenis geen andere toelichting en uitwer-
 king behoeven, wil 't er bij ons niet in, dat wij
 in de 20e eeuw beter zouden begrijpen, wat Calvin
 met dit zoo echte „Gereformeerde” Calvinistische leer-
 stuk, als zooling bedoelde, dan een man als Guido
 de Bres, leerling van Calvin, die, laat ons zeggen,
 plm. 1560, dus onmiddellijk na de laatste uitgave
 van Calvins institutie (1559) en nog bij 't leven van
 den groeten meester (+ 1564) onze Ned. Geloofsbeli-
 denis heeft opgesteld, en de Gereformeerden van dien
 tijd, die met Rome hadden gebroken, en voor wie
 zulk een leerstuk nog anders, althans geheel anders
 gevoelde tegenstellingen opriep, dan voor ons, die er
 alleen een historisch en leerstellig gegeven in zien.

Ter overweging zij dit tweerlei standpunt den gees-
 telijk zulks vermogende aanbevolen.

Religie een zenuwziekte?

In het „Kerkblad voor Bussum” (een afzonderlijke
 editie van „Noord-Holl. Kb.” met afzonderlijken kop en
 deels plaatselijken inhoud voor Bussum) schrijft de J. L.
 v. d. Wolf:

„Onlangs zag ik de aandacht gevestigd op een nieuw
 boekje van Freud.

Allicht hebt ge wel eens eerder van dezen man
 gehoord.

Immers is hij een van de beroemdste geleerden
 onzer eeuw geworden.

Voornamelijk door zijn methode van psycho-analyse,
 volgens welke hij al het zielsbeweeg in den mensch
 te ontfeden zoekt.

In bedoeld boekje nu, dat getiteld is: „Die Zukunft
 einer Illusion”, erkent hij nog maar over een beperkte
 ervaring te beschikken, waar het geldt de psychische
 verschijnselen bij den enkelen mensch in zijn ontwik-
 keling van het kind tot den volwassene. Maar uit
 wat hij gezien heeft, concludeert Freud, dat de religie
 met een zenuwziekte moet worden vergeleken, doch
 dat de menschheid deze zenuwziekte wel eenmaal ge-
 heel te boven zal komen, ongeveer op eenzelfde
 wijze, als waarop een kind door zoo'n ziekte heen-
 groeit.

Roeping is daarom bij de opvoeding voortaan alle
 religieuze overwegingen terzijde te laten. 't Is de we-
 tenschap, die ons gelukkig moet maken. Door haar
 toch zal de mensch steeds meer macht verkrijgen.
 En daarom: brengt het kind kennis bij! Natuurlijk
 kunnen tegenspoeden niet steeds ontkomen worden.
 Die moet de mensch dan maar kalmberustend aan-
 vaarden. Tegen den dood zal „waarschijnlijk” ook
 wel geen kruid gewaassen zijn. 't Zij zoo, als hij
 tijdens z'n leven dan toch maar vreugd heeft ge-
 smaakt.

Is het niet allertroost! 't Lijkt wel, of de geschiede-
 nis voor dezen geleerde een gesloten boek is gebleven.
 Hoe vaak is al niet eerder de leuze aangeheven:
 „ontwikkel toch het verstand, bring meerdere kennis
 aan, en ge zult eens zien, hoe gelukkig de menschen
 worden!” Maar telkens als men bij de diepste vragen
 gekomen was, de vragen, waar het nu eigenlijk op
 aankomt, die men op een bevredigende wijze be-
 antwoordt moet hebben, zal men welgemoed z'n levens-

weg kunnen vervolgen, moest de wetenschap, als ze
 eindelijk was, weer met één harer grootste vertegenwoor-
 digers (Du Bois Reymond) verklaren: „Ignoramus et
 ignorabimus, wij weten niet en wij zullen niet weten!”

Is het ook niet opmerkelijk, dat dezelfde eeuw,
 die het boek van Renan „De toekomst der weten-
 schap” zag geboren worden, later opgeschrikt werd
 door het geruchtmakend artikel van een Brunetier
 „Het bankroet der wetenschap”? Buiten Gods bij-
 zondere openbaring moet het ook wel in het leven
 van den mensch donker blijven. De wijsheid, uit
 menschelijke wetenschappen geput, kan ons alleen
 het gemis aan licht doen gevoelen, maar het nooit
 zelf ontsteken. Een ander groot psycholoog onzer
 dagen heeft dit ook wel gevoeld. Namelijk de Neder-
 landsche professor Heymans. In zijn brochure „De
 toekomstige eeuw der psychologie” klaagt hij luide
 over den achteruitgang in werkelijke levensvreugde.
 De beroepswisselingen, de echtscheidingen, de steeds
 talrijker wordende zelfmoorden, zoo zegt hij, wijzen
 op een inzinking van het wereldleven. Maar „hoe
 komt dit toch? Steeds sneller en steeds vollediger
 worden onze behoeften bevredigd, en steeds voelen
 wij ons minder voldaan; hoe overvloediger de wel-
 daden der beschaving ons toestroomen, des te leger
 ons leven wordt!” En dan geeft hijzelf, hoewel een
 ongelooft, dit treffende antwoord, dat „de gods-
 dienst uit 't leven weggeworpen wordt en niemand
 iets aangewezen heeft, dat dien godsdienst ver-
 vangen kan”.

Zoo staat de één psycholoog lijnrecht tegenover
 den ander.

Als nu toch heusch de wetenschap ons eens den
 weg tot het geluk afbakenen moest?

Maar Gode zij dank, „wij hebben het profetische
 woord, dat zeer vast is”, en ook de mannen der
 ongelooft wetenschap zouden wel doen, dat ze
 daarop acht hadden, als op een licht, schijnende in
 een duistere plaats!

Onder verwijzing naar wat ons blad hierover schreef
 geef ik ook hier de v. d. Wolfs opmerkingen door.

K. S.

BOEKBESPREKING.

Dr. Ralph Bronkema, „The Essence of Pu-
 ritanism”.

Goes — Oosterbaan & de Cointre. 1929.

Aan de Vrije Universiteit is onlangs gepromoveerd tot
 doctor in de theologie dr. R. Bronkema op een disserta-
 tie, die boven afgedrukt titel voert. Het boek is
 in het Engelsch geschreven en zal daarom voor velen
 van onze lezers gesloten blijven (de auteur is geboor-
 tig uit en woonachtig in Grand Rapids). Maar voor hen
 die de engelsche taal kennen, is kennisneming van
 deze dissertatie alleszins aanbevelenswaardig. In de
 eerste plaats om het onderwerp zelf. Het puritanisme
 is een niet zoo heel gemakkelijk te omschrijven ding;
 de een pleegt in puriteinen alleen maar Calvinisten
 en in Calvinisten alleen maar puriteinen te zien; en de
 ander verwacht puriteinen met pietisten. Niets is minder
 juist. En daarom is een dissertatie over dit onderwerp
 reeds om deze reden een oorszaak van vreugde. Maar
 als tweede reden, waarom ik de bestudeering van
 Dr. Bronkema's werk gaarne aanbeveel, noem ik zijn
 prettige wijze van behandeling en rangschikking der
 stof, zijn duidelijke en degelijke bewerking van het
 materiaal en zijn gereformeerde critiek. Voor de Vrije Uni-
 versiteit is deze dissertatie een eersteek, voor den
 auteur eveneens.

K. S.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweental te:

Wolfaartsdijk: C. M. Huizinga te Scharnegoutum en H. J.
 Kouwenhoven Jr te Leidschendam.
 Zwammerdam: B. E. van Baaren, cand. te Groningen en N.
 J. Hommes, cand. te Nieuw-Buinen.

Beroepen te:

Kampen (vac. wijen J. J. Westerboek van Eerten): P. v. d.
 Sluis te Onstwedde.
 Haastrecht en Pannerden: J. C. A. van Loon, cand. te Den
 Bosch.
 Nijveen en Stadskanaal-Pekelderweg: J. Koppe, cand. te Gro-
 ning.
 Oudebroek: G. Staal te Culemborg.
 Dasselmuider-Grafhorst: R. W. Huizing te Harlingen.
 Zwammerdam: J. Hommes, cand. te Nieuw-Buinen.

Aangenomen naar:

Brussel (Belgie): J. Maaskant te Echtern (Fr.).
 Makkum: H. Kakes, cand. te Zaandam.

Bedankt voor:

Haulerwijk, Luttichau en Schoondijke: H. Kakes, cand. te
 Zaandam.
 Liessens ca.: D. Feenstra, te Bonger.
 Wageningen: Th. Delleman te Giessem. Oud en Nieuwkerk.

Intrede te:

Arum: S. van Wouwe, cand. Tekst Rom. 1:11—12.

Afscheid van:

Voorschoten: Dr. D. K. Wielinga, Tekst 1 Tim. 3:16.

Overleden:

10 Mei: Dr. J. van Baarsel, pred. te Deventer. 42 jaar.

In memoriam Dr. J. N. Lindeboom.

Vrijdag 11. werd de grafsteen, geplaatst op het graf van
 wijen Dr. J. N. Lindeboom op de Algemeene Begraafplaats
 te Zutphen, onthuld en aan de familie overgedragen, in
 tegenwoordigheid van vele familieleden van den overleden,
 den kerkeraad der Geref. Kerk, benevens tal van belang-
 stellenden.

Predikantsplaatsen.

Naar de „N. Prov. Gr. Cr.” mededeelt, spreekt de Kerkeraad
 der Geref. Kerk te Zwolle zich in beginsel uit voor vestiging
 van een vierde predikantsplaats.